

ZESZYT NR 2 (2011)

ekonomia międzynarodowa

zeszyty naukowe SKN TIAL

Studenckie Koło Naukowe

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne polskich przedsiębiorstw na Ukrainie

Olga Minkina¹

Polskie przedsiębiorstwa coraz częściej przestają ograniczać swój rynek zbytu do macierzystego kraju. Internacjonalizują działalność nie tylko poprzez eksport, ale również poprzez bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ), dostrzegając korzyści płynące z tej formy działalności na zagranicznych rynkach. Bliskość kulturowa i geograficzna sprawia, że duże ich zainteresowanie w zakresie lokaty BIZ budzą rynki wschodnie, na których można oczekiwać tańszej siły roboczej i surowców, a także możliwości ominięcia barier handlowych. Jednym z tych państw jest Ukraina – coraz częstsze miejsce lokaty BIZ z Polski.

Celem artykułu jest scharakteryzowanie polskich BIZ na Ukrainie. Artykuł składa się z czterech części: w pierwszej została zawarta definicja BIZ oraz mikroekonomiczne koncepcje tłumaczące warunki i motywy ich podejmowania przez przedsiębiorstwa; w części drugiej przedstawiono sytuację gospodarczą i polityczną Ukrainy jako państwa ich lokalizacji; część trzecia prezentuje warunki prawne i administracyjne w zakresie prowadzenia działalności w tym kraju; czwarta zawiera z kolei charakterystykę BIZ dokonywanych na Ukrainie przez polskich przedsiębiorców.

Teoretyczne aspekty podejmowania BIZ przez przedsiębiorstwa

Aby rozpatrywać polskie BIZ na Ukrainie konieczne jest zdefiniowanie tego pojęcia i określenie, co skłania przedsiębiorców do prowadzenia działalności za granicą w tej formie. OECD stworzyło wzorcową definicję BIZ, zgodnie z którą są one inwestycjami mającymi na celu uzyskanie przez inwestora trwałego wpływu na przedsiębiorstwo zagraniczne. Powoduje to powstanie długookresowego związku między podmiotem dokonującym inwestycji a danym przedsiębiorstwem. Według OECD *przedsiębiorstwem bezpośredniego inwestowania jest taki podmiot, w którym zagraniczny inwestor bezpośredni ma co najmniej 10% akcji zwykłych (tzn. udziału w kapitale) lub uprawnienia do 10% praw głosu na Walnym Zgromadzeniu Akcjonariuszy albo w inny sposób posiada efektywny wpływ na zarządzanie przedsiębiorstwem* (OECD 1999, s. 7–8).

Z kolei czynniki skłaniające przedsiębiorców do podejmowania BIZ są szeroko rozpatrywane w literaturze. Koncepcja przewagi oligopolistycznej przedsiębiorstwa, stworzona przez Stephena Hymera, a następnie rozszerzona przez Fredericka Knickerbockera, zakłada, że przedsiębiorstwo inwestujące poza granicami swojego kraju ponosi pewne straty w porównaniu z konkurentami z kraju przyjmującego. Dlatego też inwestor zagraniczny będzie dążył do uzyskania rekompensaty, co możliwe jest jedynie w przy-

¹ Olga Minkina – studentka kierunku międzynarodowe stosunki gospodarcze (Uniwersytet Łódzki).

padku, gdy posiada on pewne przewagi nad firmami lokalnymi. Posiadanie tych przewag jest warunkiem osiągnięcia przez niego specyficznych korzyści (Karaszewski 2004, s. 32).

Koncepcja transakcji wewnętrznych, której autorami są Mark Casson, Peter Buckley, Alan Rugman oraz Stephen Magee, dowodzi z kolei, że przedsiębiorstwo internalizuje swoją działalność w postaci BIZ, gdy koszty umów z kontrahentami lub zawieranie transakcji na rynku jest wyższe od podejmowania tych działań wewnątrz firmy (Buckley 2002, s. 109).

Magee, twórca koncepcji zawłaszczalności, zwrócił również uwagę na te same aspekty działalności przedsiębiorstw, lecz odniósł je do sytuacji wysoce innowacyjnych firm, które swoją przewagę nad innymi przedsiębiorstwami na rynku zawdzięczają posiadanej wiedzy technicznej i udoskonalonej technologii produkcji. Dokonują one ekspansji zagranicznej poprzez tworzenie własnych filii, co zapewnia im odpowiedni stopień ochrony własnej technologii oraz zapobiega upowszechnianiu się jej wśród konkurentów, a tym samym pozwala na uzyskanie lepszej stopy zwrotu z przeznaczonych na nią środków (Gorynia 2007, s. 102).

Z kolei teoria cyklu życia produktu stworzona przez Michaela Posnera, rozszerzona o BIZ przez Raymonda Vernona, analizuje to zjawisko od strony produktu wytwarzanego przez dane przedsiębiorstwo oraz jego istnienia na rynkach krajowych i zagranicznych. Produkt ten przechodzi przez trzy fazy: produktu innowacyjnego, dojrzałego i standaryzowanego. Pierwszy etap zachodzi, kiedy przedsiębiorstwo rozpoczyna produkcję nowego wyrobu, zazwyczaj w kraju rozwiniętym, gdzie możliwy jest do pozyskania kapitał, a konsumenci dysponują odpowiednim dochodem. Zarówno produkcja, jak i sprzedaż odbywają się w jednym kraju (Gorynia 2007, s. 98). Kolejnym etapem jest produkt dojrzały, kiedy na rynku występuje coraz większa elastyczność cenowa popytu i przedsiębiorstwo, poszukując tańszych rozwiązań, rozpoczyna produkcję w krajach, do których wcześniej eksportowało swój produkt, a gdzie jego wytwarzanie jest tańsze. Sprawia to, że rozpoczyna ono w tych krajach bezpośrednią inwestycję, tworząc swoje filie. Ostatnią fazą jest produkt standaryzowany. Wytwarzające go przedsiębiorstwo traci swoją przewagę technologiczną nad konkurentami i musi poszukiwać innych rozwiązań. Konkurencja w tej fazie opiera się na cenie, dlatego też firma przenosi wytwarzanie danego dobra z kraju dotychczasowej inwestycji zagranicznej do krajów rozwijających się, gdzie koszty jego produkcji będą najniższe (Pilarska 2005, s. 22).

Konsolidację powyższych teorii stanowi paradygmat OLI opracowany przez Johna Dunninga. Przedstawia on hipotezę mówiącą, że przedsiębiorstwo realizuje swoją ekspansję zagraniczną w formie BIZ, jeżeli prowadzenie działalności gospodarczej za granicą będzie bardziej zyskowne niż w kraju macierzystym. Aby tak się stało, firma musi posiadać pewne specyficzne atuty dające jej przewagę nad konkurentami (Przybylska 2001, s. 87). Należą do nich przewagi własnościowe (dominowanie nad konkurentami za pomocą opatentowanej technologii, znaków towarowych, wielkości firmy, pozycji monopolistycznej), przewagi wynikające z internalizacji (zmniejszenie kosztów transakcyjnych poprzez internalizację działalności na rynkach zagranicznych) (Pilarska 2005, s. 41) oraz przewagi lokalizacyjne (przede wszystkim brak barier handlowych, dostępność surowców, a także – w pewnym stopniu – sprzyjający klimat inwestycyjny w kraju goszczącym oraz występowanie tam dużego i dynamicznego rynku) (Karaszewski 2004, s. 51). Dunning wyciągnął wniosek, że im większa jest rentowność realizacji tych przewag za granicą, tym bardziej przedsiębiorstwo będzie dążyło do bezpośredniego inwestowania poza krajem macierzystym (Rymarczyk 2004, s. 49).

Gospodarcze i polityczne uwarunkowania Ukrainy jako państwa lokaty BIZ

Ukraina jest drugim co do wielkości państwem europejskim, graniczącym z Polską, Słowacją, Węgrami, Rumunią, Mołdawią, Rosją i Białorusią. Poprzez sąsiedztwo pierwszych czterech wymienionych państw graniczy ono z Unią Europejską. Z kolei to z Rosją według danych z 2009 roku utrzymuje największe kontakty handlowe, eksportując do tego kraju towary o wartości prawie 13,5 mld USD, a importując produkty warte 22 mld USD (Państwowy Komitet Statystyki Ukrainy). Ukraina posiada na swoim terenie wiele surowców naturalnych, złoża rud metali: żelaza, manganu, aluminium i rtęci, a także węgiel kamienny i brunatny znajdujące się w znacznej części w Zagłębiu Donieckim. Jest także jednym z największych światowych producentów wyrobów hutniczych, na które przypada 25% produkcji przemysłowej tego kraju. Z kolei liczne występowanie czarnoziemów, najlepszych gleb do uprawy zbóż, sprawia, że grunty uprawne zajmują ponad 70% powierzchni kraju, a rolnictwo ma bardzo duże znaczenie.

Ukraina odzyskała niepodległość w 1991 roku – została wtedy wprowadzona demokracja parlamentarna z systemem wielopartyjnym. Na czele państwa stoi prezydent wybierany na pięcioletnią kadencję, a od 1996 roku obowiązującą walutą jest hrywna (UAH). Według danych podawanych przez Państwowy Komitet Statystyki Ukrainy gospodarka tego kraju charakteryzowała się w pierwszych latach XXI wieku dynamicznym wzrostem. Spadało bezrobocie i inflacja (która zmalała z 28,2% w 2000 roku do 9,1% w 2006 roku). Z kolei PKB Ukrainy nieustannie rosło aż do roku 2008 roku, w którym osiągnęło wartość 948 mld UAH. W latach 2008–2009 wzrost gospodarki ukraińskiej został jednak załamany. Inflacja wzrosła do 25,2% w 2008 roku, a stopa bezrobocia do poziomu 9,6% w 2009 roku. W tym roku nastąpił także gwałtowny spadek PKB wyrażonego w hrywnach o prawie 4% w stosunku do roku poprzedniego. Jeszcze większy jego spadek można dostrzec, gdy porówna się wartości ukraińskiego PKB przedstawionego w USD; wtedy wynosi on 62,8 mld USD, co oznacza wartość PKB niższą aż o prawie 35% w stosunku do 2008 roku. Jest to związane z ogromną deprecjacją ukraińskiej waluty i obniżeniem przez Narodowy Bank Ukrainy jej oficjalnego kursu w stosunku do dolara. W latach 2008–2009 Ukraina borykała się ze światowym kryzysem gospodarczym oraz z kryzysem politycznym związanym z kampanią przed wyborami prezydenckimi na początku 2010 roku. Negatywny wpływ na ukraińską gospodarkę miało także zawarcie nowych umów na dostawy gazu ziemnego z Rosji, które zakładały znaczną podwyżkę cen importowanego surowca. Wpłynęło to znacząco na stan finansów publicznych państwa. W związku z tą sytuacją rozpoczęto negocjacje z MFW o przydzielenie Ukrainie rekordowo wysokiego kredytu stabilizującego. W zamian za to władze Ukrainy zobowiązały się do przeprowadzenia szerokich reform obejmujących między innymi cięcie wydatków budżetowych, wydłużenie wieku emerytalnego czy podwyższenie cen gazu dla ludności. Od 2010 roku Ukraina stopniowo wychodzi z recesji. PKB rośnie w stosunku do 2009 roku, banki zaczynają wznawiać kredytowanie, a także wzrasta zaufanie inwestorów zagranicznych (Zasuń 2010).

Prawne i administracyjne warunki prowadzenia działalności gospodarczej na Ukrainie

Dla podejmowania działalności gospodarczej przez podmioty zagraniczne w danym kraju niezwykle ważne są występujące w nim warunki administracyjne i prawne. To także od nich w dużej mierze zależy, czy inwestycja będzie opłacalna, a kraj lokaty atrakcyjny w oczach inwestorów. Głównym aktem normatywnym na Ukrainie w tym zakresie jest

Konstytucja uchwalona w 1996 roku, która w artykule 42 zezwala na prowadzenie działalności gospodarczej w tym kraju, a w artykule 26 rozszerza to prawo na cudzoziemców legalnie przebywających na terytorium kraju. Ważnymi dla inwestorów zagranicznych aktami regulującymi kwestię BIZ na Ukrainie są także: Kodeks gospodarczy, Kodeks cywilny Ukrainy, ustawy: o spółkach akcyjnych, spółkach gospodarczych i o zasadach zagranicznego inwestowania. Należy także wspomnieć, że na Ukrainie nie istnieje kodeks handlowy, a unormowane dziedziny prawa gospodarczego nie odzwierciedlają europejskich norm (Sobczak 2007, s. 460).

Przedsiębiorca zagraniczny, tak samo jak obywatele ukraińscy, może rozpocząć działalność w tym kraju poprzez: założenie od podstaw na prawie ukraińskim nowego podmiotu, wykupienie w części lub całości istniejącego już ukraińskiego przedsiębiorstwa, założenie przedstawicielstwa lub filii oraz przez zawarcie umowy z istniejącym podmiotem ukraińskim o wspólnej działalności. Dwie ostatnie formy nie są polecane polskim przedsiębiorcom przez Wydział Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady RP w Kijowie ze względu na brak ich szczegółowych uregulowań w ukraińskim prawie i możliwe problemy związane z dowolnością ich interpretacji przez ukraińską administrację państwową. Wydział rekomenduje polskim przedsiębiorcom wybór działalności w formie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z uwagi na jej dużą elastyczność działania i najbardziej szczegółowe uregulowanie w ukraińskich przepisach prawa. Co więcej, posiada ona osobowość prawną, odpowiada całym majątkiem za swoje zobowiązania, a udziałowcy są odpowiedzialni tylko do wysokości wniesionych do spółki wkładów, jej kapitał zakładowy podzielony jest na udziały określone w dokumentach założycielskich. Jest to najczęściej wybierana przez inwestorów z Polski forma BIZ (WPHiI Ambasady RP w Kijowie 2010, s. 68).

Należy także wspomnieć o obciążeniach podmiotów gospodarczych z tytułu obowiązkowych ubezpieczeń społecznych. 01.01.2011 roku zamieniono cztery składki na te ubezpieczenia na tzw. jednolitą składkę na powszechne państwowe ubezpieczenia społeczne. Od tej pory pracodawcy odprowadzają do Funduszu Emerytalnego Ukrainy od 36,76% do 49,7% całości wynagrodzenia w zależności od klasy ryzyka prowadzonej działalności oraz 3,6% od wynagrodzenia wypłacanego pracownikom (z pewnymi wyjątkami) (WPHiI Ambasady RP w Kijowie 2011, s. 24–25).

Ogromny wpływ na podejmowanie BIZ i działalność w danym kraju ma system podatkowy. Na Ukrainie został on uregulowany poprzez Kodeks Podatkowy Ukrainy, który wszedł w życie 01.01.2011 roku i wprowadził lub znowelizował między innymi takie podatki jak PIT, CIT czy VAT. Charakterystykę tych podatków na Ukrainie przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Charakterystyka wybranych podatków obowiązujących na Ukrainie

Podatek	Stawka podatku
PIT	15% dochodów; wzrasta ona do 17%, gdy w danym miesiącu dochody podatnika będą większe niż dziesięciokrotność minimalnej płacy, która obowiązywała 1 stycznia danego roku.
CIT	23%; jednak ustawa przewiduje stopniowe obniżanie stawki do poziomu 16% od 01.01.2014 roku.
VAT	20%; do 2014 roku stawka ma zostać obniżona do 17%. Wprowadzono także system automatycznego zwrotu nadpłaconego podatku VAT i kary dla administracji za jego nieterminowy zwrot.

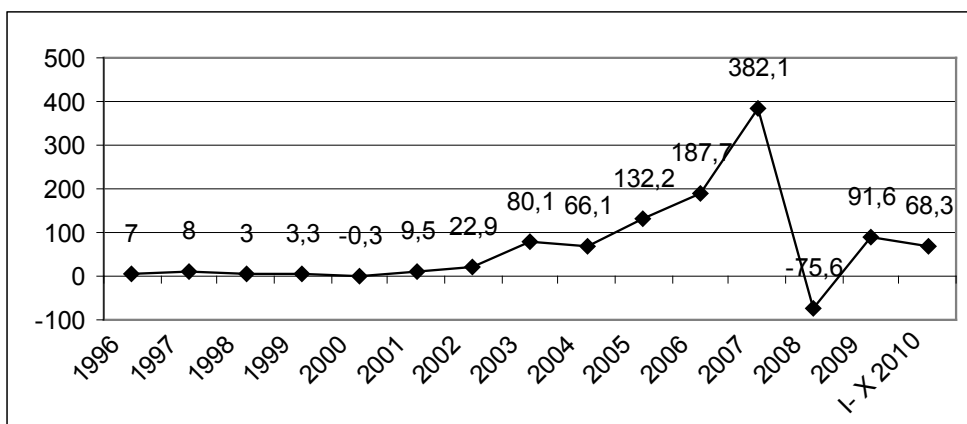
Źródło: opracowanie własne na podstawie: WPHiI Ambasady RP w Kijowie, *Obciążenia fiskalne związane z prowadzeniem działalności gospodarczej na Ukrainie* (podatki i składki na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne). Stan prawny na 20.04.2011 roku, s. 8–13; WPHiI Ambasady RP w Kijowie, *Ukraiński rząd zatwierdził projekt nowego Kodeksu Podatkowego Ukrainy*, www.kiev.trade.gov.pl [data dostępu: 28.05.2011].

Charakterystyka BIZ polskich przedsiębiorców na Ukrainie

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne na Ukrainie w większej skali zaczęły pojawiać się po transformacji ustrojowej w latach 90. XX wieku. Dzięki wprowadzeniu gospodarki rynkowej oraz dużemu i chłonnemu rynkowi kraj ten przyciągnął uwagę inwestorów zagranicznych. Bliskie sąsiedztwo oraz podobieństwo kulturowe sprawiły, że Ukraina stała się także jednym z częściej wybieranych kierunków inwestycji polskich przedsiębiorstw.

Analiza wartości polskich BIZ² na Ukrainie wskazuje na ich systematyczny wzrost od roku 2002. Rekordową wartość 382,1 mln USD odnotowano w 2007 roku, co przedstawia wykres 1.

Wykres 1. Polskie BIZ na Ukrainie od 1996 do 10.2010 w mln USD

Źródło: opracowanie własne na podstawie: WPHiI Ambasady RP w Kijowie (2010), *Ukraina. Przewodnik po rynku 2011*, Kijów, s. 52; NBP (2000–2010), *Polskie inwestycje bezpośrednie za granicą*, Departament Statystyki, Warszawa.

Tendencja ta uległa gwałtownemu załamaniu w 2008 roku – inwestycje osiągnęły wartości ujemne (–75,6 mln USD), co oznacza, że wartość wycofanego z Ukrainy polskiego kapitału z ich tytułu była większa, niż wartość kapitału napływającego w tym czasie na Ukrainę. Można to tłumaczyć skutkami kryzysu gospodarczego, z którymi borykali się polscy inwestorzy, a także niesprzyjającą sytuacją na ukraińskim rynku. Ostatnie dwa lata to stopniowa poprawa sytuacji – w 2009 roku polskie BIZ wyniosły już 91,6 mln USD, a dostępne dane wskazują na inwestycje w wysokości ponad 68 mln USD w pierwszych dziesięciu miesiącach 2010 roku.

Pod względem wartości polskich inwestycji Ukraina zajmuje daleką pozycję, jednak jest pierwsza, jeżeli chodzi o liczbę występujących tam polskich przedsiębiorstw. W 2008 roku odnotowano 345 jednostek zagranicznych polskich przedsiębiorstw działających na Ukrainie, w analogicznym czasie w drugich pod tym względem Niemczech działało ich 311, a w kolejnych – Czechach było to 212 jednostek (GUS 2010).

² Analizowane są inwestycje netto, co oznacza, że przytoczone wartości polskich BIZ zostały pomniejszone o wartość wycofywanego kapitału.

Tabela 2. Struktura polskich bezpośrednich inwestycji na Ukrainie według stanu na 01.01.2010

Rodzaj działalności	Mln USD	Udział %
Sektor finansowy	470,0	54,3
Przemysł, w tym:	224,0	25,9
• przemysł metalurgiczny i metalowy	71,1	8,2
• przemysł chemiczny i petrochemiczny	29,8	3,4
• przemysł spożywczy	18,7	2,2
• przemysł drzewno-papierniczy	10,8	1,2
• przemysł lekki	9,0	1,0
• przemysł mineralny (niemetalowy)	6,5	0,7
• przemysł wydobywczy	5,1	0,6
• przemysł maszynowy	4,9	0,6
• pozostałe gałęzie przemysłu	67,7	7,8
Handel i usługi remontowe	52,8	6,1
Operacje na rynku nieruchomości	43,9	5,1
Rolnictwo	29,8	3,4
Budownictwo	12,7	1,5
Transport i łączność	9,5	1,1
Pozostałe inwestycje	22,2	2,6
Łącznie	864,9	100,0

Źródło: MSZ, *Informator ekonomiczny o krajach świata. Ukraina. Dwustronna współpraca gospodarcza*, s. 3, www.msz.gov.pl [data dostępu: 20.05.2011].

Najwięcej BIZ z Polski dokonanych zostało na Ukrainie w sektorze finansowym, co przedstawia tabela 2. Ich wartość wyniosła 470 mln USD w 2010 roku, co oznacza, że stanowią one 54,3% wszystkich polskich inwestycji. Na tak dużą wartość składa się działalność banków: PKO BP (właściciela Kredyt Banku Ukraina), PKO SA (na Ukrainie posiada Unicredit Ukraina) oraz towarzystw ubezpieczeniowych np. PZU Ukraina. Drugim w kolejności sektorem największych inwestycji na Ukrainie jest przemysł, w który zainwestowano 224 mln USD, co daje mu prawie 26% udziału w wartości wszystkich inwestycji. Dzielać przemysł na poszczególne branże, można zauważyć, że najwięcej kapitału z Polski przeznaczono na przemysł metalurgiczny i metalowy (8,2% przemysłu), chemiczny i petrochemiczny (3,4%) oraz przemysł spożywczy (2,2%). Najmniejsze znaczenie miał przemysł wydobywczy i maszynowy (po 0,6%). Wynika z tego, że polskie BIZ na Ukrainie charakteryzują się wysoką koncentracją sektorową, ponieważ usługi finansowe i przemysł obejmują łącznie ponad 80% polskich inwestycji w tym kraju.

Do podobnych wniosków można dojść, badając rodzaj działalności największych inwestorów z Polski działających na Ukrainie. Dominują tu m.in. banki (PKO BP, Pekao SA, Gettin Holding, Kredyt Bank), firmy zajmujące się obróbką drewna, wyposażeniem wnętrz lub meblarskie (Barlinek, Black Red White, Forte, Nowy Styl, Marbet, Sanitec czy Cersanit), a także firmy produkujące farby i emulsje lub ich opakowania (Śnieżka, Plast-Box, Polifarb Cieszyn, Lamella).

Najwięksi polscy inwestorzy swoje BIZ na Ukrainie motywują przede wszystkim chłonnością rynku tego kraju, występującą tam tanią siłą roboczą, a także możliwością polepszenia swojej pozycji rynkowej poprzez wyprzedzenie konkurencji (co prezentuje tabela 3.).

Tabela 3. Motywy podjęcia BIZ na Ukrainie w opinii wybranych przedsiębiorstw

Nazwa firmy	Motywy
Inter Groclin	<ul style="list-style-type: none"> • atrakcyjne koszty produkcji (niższe o ok. 50%) • pięcioletnie zwolnienia z podatku • ulgi celne
Nowy Styl	<ul style="list-style-type: none"> • tworzenie spółek produkcyjnych z dotychczasowymi kontrahentami • unikanie nadmiernej biurokracji (przez powierzenie tego kontrahentowi) • ułatwienie eksportu do Rosji
Śnieżka	<ul style="list-style-type: none"> • chłonność rynku • wykorzystywanie doświadczeń zdobytych na rynku krajowym • umocnienie pozycji rynkowej
Plast-Box	<ul style="list-style-type: none"> • konsekwencja rozwoju innych branż • pominięcie barier handlowych • większe doświadczenie polskich przedsiębiorców – w porównaniu z zachodnimi firmami – w dopełnianiu biurokratycznych formalności • niższe koszty pracy • chłonność rynku • brak konkurencji – przewaga technologiczna
Forte	<ul style="list-style-type: none"> • pozyskanie kapitału na inwestycję poprzez emisję akcji i rozbudowa potencjału produkcyjnego
Bioton	<ul style="list-style-type: none"> • bliskość klientów
Can-Pack	<ul style="list-style-type: none"> • zwiększenie mocy produkcyjnych
Orlen*	<ul style="list-style-type: none"> • dobry klimat inwestycyjny • szansa na wyprzedzenie konkurencji

* Orlen dopiero planuje rozpoczęcie bezpośredniego inwestowania na Ukrainie

Źródło: Lizińska W., Żróbek A., *Polskie bezpośrednie inwestycje zagraniczne – nowy etap rozwoju inwestycji (na przykładzie Litwy i Ukrainy)* [w:] Karaszewski W., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w budowaniu konkurencyjności przedsiębiorstw i regionów*, Wyd. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2007, s. 133; Sadtowski L., *Polskie firmy coraz chętniej i odważniej inwestują na Wschodzie*, www.bankier.pl [data dostępu: 10.05.2010]; Szczepański M., *J.Krawiec, Orlen: widzimy klimat do inwestowania na Ukrainie*, Wirtualny Nowy Przemysł, www.wnp.pl [data dostępu: 10.05.2011]; Radomska E., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne polskich przedsiębiorstw*, www.exporter.pl [data dostępu: 10.05.2011].

Ważnym aspektem inwestowania na Ukrainie jest też możliwość łatwiejszego eksportu do Rosji (która dla polskich firm jest bardzo atrakcyjnym i chłonnym rynkiem) ze względu na unię celną utworzoną między państwami Wspólnoty Niepodległych Państw, w tym między Ukrainą a Rosją. Ukraina przyciąga inwestorów także niskimi kosztami produkcji, możliwością wykorzystania doświadczenia zdobytego na rynku krajowym oraz zwiększenia mocy produkcyjnych firmy, a także bliskością klientów w przypadku firm eksportujących wcześniej swoje towary na Ukrainę. Co więcej polscy przedsiębiorcy, dzięki umiejętności radzenia sobie w warunkach ogromnej biurokracji, uzyskują przewagę nad konkurentami z Zachodu. Polscy przedsiębiorcy poprzez inwestycje bezpośrednie w tym kraju pragną także ominąć bariery celne, w szczególności wysokie (około 20%) cło. Ma to szczególne znaczenie dla branży szybko zbywalnych dóbr konsumpcyjnych czy sektora budowlanego (Karnaszewski 2005).

Pomimo niewątpliwych atutów Ukrainy jako kraju lokaty BIZ polscy przedsiębiorcy dostrzegają także szereg barier i zagrożeń związanych z działalnością w tym kraju. Szczególnie dotkliwe dla nich są opóźnienia w zwrocie nadpłaconego podatku VAT. Do-

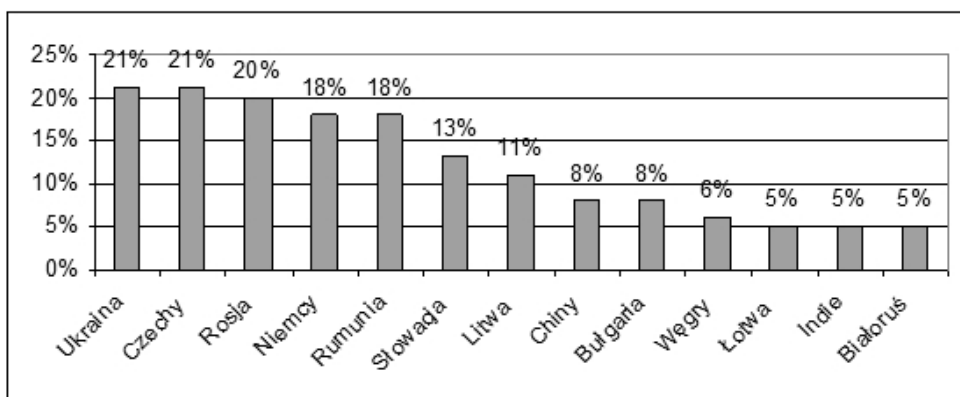
tyczy to głównie inwestorów, którzy przeznaczają towary wyprodukowane w założonych na Ukrainie fabrykach na eksport do innych krajów. Ukraina, jak większość państw, wprowadziła zerową stawkę VAT na eksport towarów, jednak administracja państwowa zalega ze zwrotami już zapłaconego podatku. Szacuje się, że rząd Ukrainy – nieposiadający z powodu kryzysu gospodarczego środków na spłatę tych należności – jest winny polskim firmom około 100 mln USD. W takiej sytuacji znajdują się m.in. Cersanit, Barlinek (tylko jemu ukraińskie władze zalegają z wypłatą około 100 mln zł), Maspex czy Duda (Zasuń 2010). Wydaje się jednak, że sytuacja stopniowo zaczyna się poprawiać, gdyż Ukraina rozważa zamianę zadłużenia na papiery wartościowe w postaci obligacji skarbowych. Nowy kodeks podatkowy wprowadził także mechanizm automatycznego zwrotu tego podatku, bez konieczności przechodzenia przez firmy szczegółowej kontroli skarbowej.

Polscy przedsiębiorcy wskazują także na utrudnienia związane z dochodzeniem swoich praw przed ukraińskimi sądami, a także nieprzejrzystością i niespójnością przepisów. Problemem jest także zła infrastruktura oraz mała ilość przejść granicznych z Polską, obowiązkowa certyfikacja towarów, mnogość niezbędnych atestów oraz korupcja organów państwowych.

Niespotykane dla innych państw jest także występujące na Ukrainie zjawisko „rejderstwa”, polegające na nielegalnym przejmowaniu kontroli nad firmami zagranicznymi lub ich majątkiem, często przy wykorzystaniu metod siłowych i powiązań z władzą. Za przykład może tu posłużyć przypadek Organiki – w 2008 roku jej fabryka została podpalona i zamknięta nielegalnym aktem rady miejskiej. Pomimo korzystnego wyroku sądu, nie mogła ona przywrócić działalności ze względu na nielegalne blokady miejscowej ludności i bezczynność organów władzy (Zasuń 2008). W 2005 roku ofiarą tzw. rejdery padł również inny polski przedsiębiorca prowadzący pod Kijowem fabrykę lodów. Zorganizowana grupa przejęła siłą przedsiębiorstwo i przez trzy lata – pomimo walki przed ukraińskimi sądami – przedsiębiorcy nie udało się odzyskać wartej 11 mln USD firmy. Jego podpisy na dokumentach zostały sfałszowane, a on sam wykreślony z listy udziałowców w statucie firmy. Grupa, która przejęła firmę, miała powiązania z władzą państwową, a milicja ukraińska pozostawała bezczynna (Molga 2008).

Pomimo przedstawionych powyżej ograniczeń Ukraina jest najczęściej wskazywanym przez polskich przedsiębiorców kierunkiem już zrealizowanych lub planowanych inwestycji. Równie atrakcyjne dla inwestorów wydają się także Czechy (prezentuje to wykres 2.).

Wykres 2. Najpopularniejsze kierunki zrealizowanych lub planowanych polskich BIZ w 2008 roku

Źródło: Pałys L., *Polskie inwestycje za granicą*, Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktury, *Studia i Materiały*, nr 87, Warszawa 2009, s. 25.

Podsumowanie

Ukraina, pomimo ogromnych problemów związanych z występowaniem w ostatnich latach kryzysu gospodarczego i politycznego, staje się dla inwestorów zagranicznych coraz atrakcyjniejszym krajem. Trend ten jest także zauważalny w przypadku polskich przedsiębiorstw. Należy zauważyć, że wartość dokonywanych przez nich BIZ na Ukrainie jest silnie związana z aktualną sytuacją koniunkturalną na świecie i w tym kraju. Charakteryzowała się ona dynamicznym wzrostem na początku XXI wieku, lecz uległa znacznemu ograniczeniu w czasie kryzysu gospodarczego. Poprawa sytuacji na rynku sprawiła, że wartość polskich BIZ dokonywanych w tym kraju zaczęła wracać do stanu sprzed załamania. Inwestycje te dokonywane są głównie w sektorze finansowym oraz przemysłowym w branży metalowej i metalurgicznej oraz chemicznej. Przedsiębiorcy z Polski decydują się na podjęcie BIZ na Ukrainie przede wszystkim ze względu na chłonność ukraińskiego rynku, tanią siłę roboczą i surowce, możliwość ominięcia barier celnych, a także tańszego i łatwiejszego dostępu do ogromnego rynku rosyjskiego oraz innych państw WNP. Ważna jest także bliskość kulturowa i geograficzna pomiędzy Polską a Ukrainą, co daje polskim inwestorom przewagę nad konkurentami z Europy Zachodniej. Jednak polscy inwestorzy muszą borykać się z niespójnością ukraińskich przepisów, korupcją, koniecznością uzyskania licznych atestów, brakiem zwrotu nadpłaconego podatku VAT oraz zjawiskiem rejderstwa.

Bibliografia

- Buckley A. (2002), *Inwestycje zagraniczne. Składniki wartości i ocena*, PWN, Warszawa.
- Biuro Promocji Inwestycji i Technologii ONZ ds. Rozwoju Przemysłowego (2004), *Ukraina. Przewodnik dla przedsiębiorców. Wydanie czwarte rozszerzone*, Warszawa.
- Gorynia M. (2007), *Strategie zagranicznej ekspansji przedsiębiorstw*, PWE, Warszawa.
- Grzyb R., Otto P., *Polskie firmy zostają na Ukrainie*, portal Forsal.pl, www.forsal.pl/artykuly/115638,polskie_firmy_zostaja_na_ukrainie.html [data dostępu: 05.08.2011].
- GUS (2010), *Działalność podmiotów posiadających udziały w podmiotach z siedzibą za granicą w 2008 roku*, Warszawa.
- Karaszewski W. (2004), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Polska na tle świata*, TNOiK „Dom Organizatora”, Toruń.
- Karnaszewski P., Sobczak K., *Polskie firmy idą w świat. Europa Środkowa znów na wyciągnięcie ręki*, portal Forbes, www.forbes.pl/artykuly/sekcje/sekcja-wydarzenia/polskie-firmy-ida-w-swiat,159,1 [data dostępu: 11.05.2011].
- Koźliński T. (2007), *Działalność banków krajowych poza Polską – wybrane aspekty na przykładzie największych banków* [w:] Karaszewski W., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w budowaniu konkurencyjności przedsiębiorstw i regionów*, Wyd. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Kuchar W., *MFW podaje Ukrainie koło ratunkowe*, portal Obserwator Finansowy, www.obserwatorfinansowy.pl/2010/07/12/mfw-podaje-ukrainie-kolo-ratunkowe [data dostępu: 20.05.2011].
- Lizińska W., Żróbek A. (2007), *Polskie bezpośrednie inwestycje zagraniczne – nowy etap rozwoju inwestycji (na przykładzie Litwy i Ukrainy)* [w:] Karaszewski W., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w budowaniu konkurencyjności przedsiębiorstw i regionów*, Wyd. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.

- Molga T. (2008), *Złodzieje firm*, portal Wprost.pl, www.wprost.pl/ar/131851/Zlodzieje-firm/?O=131851&pg=0 [data dostępu: 13.05.2011].
- MSZ, *Informator ekonomiczny o krajach świata. Ukraina. Dwustronna współpraca gospodarcza*, www.msz.gov.pl/files/Informator%20ekonomiczny%20-%20pdf/Ukraina/Ukraina%2004.pdf [data dostępu: 20.05.2011].
- National Bank of Ukraine, *Average exchange rate of hryvnia against foreign currencies, monthly*, www.bank.gov.ua/kurs/engl/last_kurs1.htm [data dostępu: 05.05.2011].
- NBP (2000–2010), *Polskie inwestycje bezpośrednie za granicą*. Departament Statystyki, Warszawa.
- OECD (1999), *Benchmark definition of foreign direct investment. Third edition*.
- Pałys L. (2009), *Polskie inwestycje za granicą*, Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Konjunktur, *Studia i Materiały*, nr 87, Warszawa.
- Państwowy Komitet Statystyki Ukrainy, *Basic indicators of social and economic development of Ukraine, 2000–2010*, www.ukrstat.gov.ua [data dostępu: 05.05.2011].
- Państwowy Komitet Statystyki Ukrainy, *Gross domestic product 1990–2009*, www.ukrstat.gov.ua [data dostępu: 05.05.2011].
- Państwowy Komitet Statystyki Ukrainy, *Ukraine's Foreign Trade in Goods, 2010*, www.ukrstat.gov.ua [data dostępu: 20.05.2011].
- Pilarska Cz. (2005), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w teorii ekonomii*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Kraków.
- Przybylska K. (2001), *Determinanty zagranicznych inwestycji bezpośrednich w teorii ekonomicznej*, Wyd. Akademii Ekonomicznej, Kraków.
- Radomska E., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne polskich przedsiębiorstw*, portal Exporter.pl, www.exporter.pl/bazy/Info_obszerne/284.php [data dostępu: 10.05.2011].
- Rymarczyk J. (2004), *Internacjonalizacja i globalizacja przedsiębiorstwa*, PWE, Warszawa.
- Sadkowski L., *Polskie firmy coraz chętniej i odważniej inwestują na Wschodzie*, portal Bankier.pl, www.bankier.pl/wiadomosc/Polskie-firmy-coraz-chetniej-i-odwazniej-inwestuja-na-Wschodzie-1657373.html [data dostępu: 10.05.2010].
- Sobczak I. (2007), *Uwarunkowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych na Ukrainie* [w:] Karaszewski W., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w budowaniu konkurencyjności przedsiębiorstw i regionów*, Wyd. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Szczepański M., *Krawiec J., Orlen: widzimy klimat do inwestowania na Ukrainie*, portal Nowy Przemysł, www.nafta.wnp.pl/j-krawiec-orlen-widzimy-klimat-do-inwestowania-na-ukrainie,127349_1_0_0.html [data dostępu: 10.05.2011].
- WPHiI Ambasady RP w Kijowie (2010), *Ukraina. Przewodnik po rynku 2011*, Kijów.
- WPHiI Ambasady RP w Kijowie (2011), *Obciążenia fiskalne związane z prowadzeniem działalności gospodarczej na Ukrainie (podatki i składki na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne). Stan prawny na 20 kwietnia 2011*, Kijów.
- WPHiI Ambasady RP w Kijowie, *Aktualna sytuacja w zakresie zwrotu nadpłaconego podatku VAT na Ukrainie*, www.kiev.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/article/a,19004,.html [data dostępu: 10.05.2011].
- WPHiI Ambasady RP w Kijowie, *Bariery w dostępie do rynku ukraińskiego*, www.kiev.trade.gov.pl/pl/ukraine/article/detail,421,Bariery_w_dostepie_do_rynku_ukrainskiego.html [data dostępu: 12.05.2011].

- WPHiI Ambasady RP w Kijowie, *Najważniejsi polscy i ukraińscy inwestorzy*, www.kiev.trade.gov.pl/pl/ukraine/article/detail,420,Polsko-ukrainska_wspolpraca_inwestycyjna.html [data dostępu: 04.06.2011].
- WPHiI Ambasady RP w Kijowie, *Ukraiński rząd zatwierdził projekt nowego Kodeksu Podatkowego Ukrainy*, www.kiev.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/article/a,9429,.html [data dostępu: 28.05.2011].
- Zasuń R. (2010), *Gospodarka Ukrainy dwa lata po kryzysie dochodzi do siebie*, portal Wyborcza.biz, www.wyborcza.biz/biznes/1,101562,8398316,Gospodarka_Ukrainy_dwa_lata_po_kryzysie_dochodzi_do.html [data dostępu: 20.05.2011].
- Zasuń R. (2008), *Oszukują i palą nasze firmy na Ukrainie*, portal Wyborcza.biz, www.wyborcza.biz/biznes/1,101562,5578706,Oszukuja_i_pala_nasze_firmy_na_Ukrainie.html [data dostępu: 12.05.2011].
- Zasuń R. (2010), *Polskie firmy na Ukrainie: obligacje za VAT*, portal Wyborcza.biz, www.wyborcza.biz/biznes/1,101562,7804806,Polskie_firmy_na_Ukrainie__obligacje_za_VAT.html [data dostępu: 10.05.2011].